

Humor

Két kiéhezett, csavargó hangya bóklászik a sivatagban. Szembejön velük egy teve.

Megszólal az egyik hangya:

- Én gáncsolok, te ütöd! (Sárga RTV, 2008. márc. 7.)

Móricka megkérdezi a mamáját:

- Anyu, van a ribizkének lába? (tvr-hét)
- Nincs.
- Akkor mégis katicabogarat ettem.
- Ne haragudj, szívem, hogy szólok, de nagy pókháló van a ruhásszekrényben.
- Az nem pókháló, hanem az új estélyim. (tvr-hét)

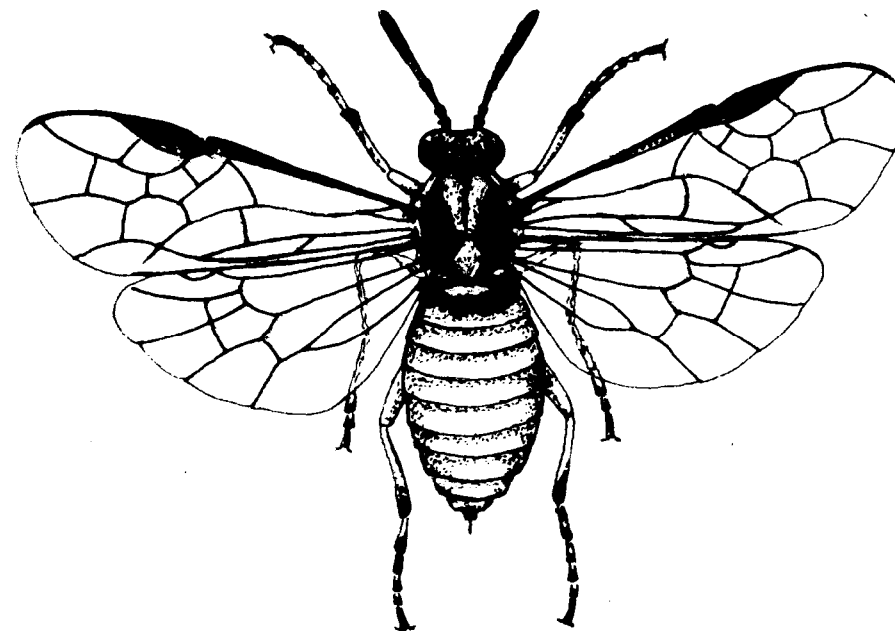
Gyerek az anyjának:

- Anya, svábbogarat találtam a konyhában.
- Akkor hívjuk apádat, ő tud németül. (Sárga RTV, 2008. máj. 2.)

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
50. szám, 2008. május

Tartalom:

Rovarász elődeink — Hirdetés — Sajtófigyelő — Rövid hírek
MRT-hírek — Humor

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben: Dr. Nagy Barnabás

Felélős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK), Jenser Gábor (JG), Mészáros Zoltán (MZ), Merkl Ottó (MO), Nagy Barnabás (NB), Rozner István (RI), Szalóki Dezső (SzD), és Szócs Gábor (SzG).

Szerkesztőség:
BCE, KeTK, Rovartani Tanszék,
1118 Budapest, Ménesi út 44.
Telefon: 4826072
drótposta: attila.haltrich@uni-corvinus.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)
1088 Budapest, Baross utca 13.
www.magyarrovartanitasag.hu
A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovartan általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovartani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2008)
Elnök: dr. Vig Károly
I. alelnök: dr. Merkl Ottó
II. alelnök: dr. Szócs Gábor
Titkár: Nádai László
Szerkesztő: dr. Merkl Ottó
Pénztáros: Szalóki Dezső
Ellenőr: Simonyi Sándor
Jegyző: Rahmé Nikola

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a BCE Kertészettudományi Karán, az „A” épület A/4 termében (Budapest XI., Ménesi út 44), délután 4 órakor.

Illusztrációk
Címlapon: repcedarázs (*Athalia rosae*)
(Rajz: Pataki Ervin)

Úgy látszik, hogy ez az év sem nélkülözi a kisebb izgalmakat. Legutóbb a társaság áprilisi ülését szinte el kellett halasztani. Először a bejelentett BKV sztrájk miatt küldtünk ki körlevelet (nem is vett részt az ülésen csak a „törzsközönség” 1/3-a!), majd pedig a Dísznövény-kiállítás keltett indulatokat. Bár ez a kiállítás 15 éve mindig egybeesik az áprilisi ülésünkkel, és eddig nem jelentett különösebb gondot ez az egybeesés, most új céggel szerződött az egyetem, aki kikötötte, hogy csak akkor fizeti a kialakított, eddigi legmagasabb bérleti díjat, ha „a kiállítás ideje alatt mindennemű egyéb aktivitás szünetel”. Így mi hiába érveltünk azzal, hogy a termet már fél éve lefoglaltuk (ráadásul még fizetünk is érte!), hivatalos kérvényünkre „hivatalos visszautasítás” érkezett. Pontosabban: bárki bejöhet az egyetem/kiállítás területére, aki kifizeti a meglehetősen borsos belépti díjat...

De aztán péntek reggel végül kedvezően megoldódott az ügy. Eszembe jutott édesapám mondása, miszerint: „ha egy anyacsavarra van szükséged, ne a vállalat igazgatójától kérd, hanem az egyik melóستól”. Fogtam a meghívómat, lefénymásoltam a teremfoglalási papírt, felkerestem a Ménesi úti pénztárost és mondtam neki, hogy aki rovartanira jön és felmutatja a meghívóját, engedjék be jegy nélkül. Mondták, hogy rendben. Azonnal e-mailt küldtem szét a társaság tagjainak (miért jó, hogy mindenki elérhető legyen ezen az úton is!), de ez már nem befolyásolta jelentősen a résztvevők számát.

HA

A neuropteroid-szerűséget – úgy gondoltam – legjobb, ha Sziráki Györgyhöz (MTM) juttatjuk el, aki értékes, a tudományra új taxont ismert fel benne, s a leírásban a Coniopteryx /Xeroconiopteryx/ kinali Sziráki, 2007 nevet kapta. Sziráki természetesen maga is szeretett volna saját kezével gyűjteni ebből a csodálatos jószágból. A pontos helyi útbaigazítás utáni többszöri próbálkozása is hiábavalónak bizonyult. Maradt tehát holotípusnak a Samu Feri motoros rovarszippantójával begyűjtött anyagból, a Kínál Feri által szétválogatott, illetve kipécézett különleges, s általam Sziráki Gyurkához irányított neuropteroid apróság. Magyar neve még nem született!

Hát, ilyen egyszerű!

Nagy Barnabás

MRT hírek

Pályázási lehetőség mikroszkópra. Dr. Petrich Károly tagtársunk még 2007 januárjában adományozott egy sztereo mikroszkópot a MRT-nak, azzal a feltétellel, hogy az a jövőben fiatal tagtársak munkáját segítse. A legutóbbi választmányin az a döntés született, hogy az optikai eszközt a Társaság egy éves időtartamra ítéli oda egy olyan 35 évnél fiatalabb rovarásznak, aki egy rövid pályázatot nyújt be munkájáról, terveiről. Amennyiben egyszerre többen pályáznának, a MRT választmánya dönt a nyertes személyéről. A felülvilágító mikroszkóp 40 és 60 szoros nagyítást tesz lehetővé, egy fénycső és egy halogén lámpa tartozik hozzá csere égőkkel.

HA

Tulajdonképpen ezt a módszert „irigyelték el” más bogarak is. A hím bíborbogarak sokáig ismeretlennek tartott külső forrásból (ma már tudjuk: részben holt nünükék, esetleg álcincérek fogyasztásával) kantaridinhez jutnak. Az anyag zömét az ivarszerveikhez kapcsolódó nagy mirigyben tárolják. Ennek birtoklását úgy hirdetik, hogy a kantaridin töredékét az udvarlás során a homlokukon lévő mirigyen át kiválasztják a nőténynek. Párázás előtt a nőtény elfogyasztja ezt az „ajándékot”, és visszautasítja azt a hímét, amelynek ajándéka értéktelen. Párázaskor azután a hím a kantaridint átviszi a nőténybe, illetve annak közvetítésével a petékbe.

Merkel Ottó

Rövid hírek

BIZTOS RECEPT ÚJ FAJ TALÁLÁSÁHOZ ÉS LEÍRÁSÁHOZ

A Coniopteryx (Xeroconiopteryx) kinali Sziráki, 2007 „születése”

Amatőr és vérbeli rovarászok egyik szíve-vágya, hogy új fajokra (is) találjanak. Ez az ambíció egyáltalában nem kárhoztatható, hiszen elősegíti az élővilágunk jobb megismerését. No, hát ehhez adunk most egyfajta, de biztos receptet.

Tehát:

1/. Végy egy motoros rovarszipantót, s menj ki vele Orgovány határába, a borókás homok-pusztába és a talajfelszínről szippants be egy jó adag „szemetet”

Samu Ferenc és munkatársai (MTA NKI) egy program keretében számos alkalommal végeztek motoros rovarszipantóval mintavételezést részben az egykor leégett, részben az égetlen borókás homok pusztában. A minták egyre csak szaporodtak a NKI Állattani Osztályán.

2/. A szemét kinézetű mintát add oda egy jó szemű asszisztensnek, hogy mikroszkóp alatt válogassa szét rovar-rendekre.

Annak idején a minták egyike Kinál Ferenc önkéntes segítőmhöz került szétválogatásra. Egy igen apró, rovarnak kinéző valamit nem tudott hova tenni. Kért, nézném meg, mit lehet vele kezdeni. Hosszas nézegetés és némi tanácsstalanság után az a bizonyos hatodik érzékem azt súgta, hogy leginkább valami neuropteroid szervezetről lehet szó.

3/. A mintából előkerült ismeretlen rovar-féleséget add oda specialistának, aki vizsgálódások után le is írja új fajként.

FÉLSZÁZADIK ROVARÁSZ HÍRADÓ

A Rovarász Híradó 50. számát kézbe véve (2008. június), önként adódik egy rövid „megállás” és visszapillantás az 1989 óta megjelenő Híradó-számokra. Ami a külső megjelenést és a tartalmat illeti, meglehetősen tarka kép tárul elénk, visszatükrözve a mindenkori (fő)szerkesztő ízlését, lehetőségét és törekvését is. A Rovartani Lapok (Folia Entomologica Hungarica) egyes számai közötti jelentős időtávolság, benne a hazai rovarászati vonatkozású hírek visszaszorulása megnöveli a Rovarász Híradó jelentőségét. Mégpedig azzal, hogy gyorsabban, sokrétűbben, sokszor személyekre is lebontva gyűjti össze a hazai (és esetleg a környező országok) rovarászati érdekességű híreit. A régi, elkallódó számok most már Honlapunkon is elérhetők. Mindannyiúnkon áll, hogy a hazai, de akár a kárpát-medencei entomológia minden lényeges híre eljusson a Híradóba, s hogy a számokból szinte felidézhetőek legyenek korábbi és újabb „történelmünk” eseményei.

NB

Rovarász elődeink

Fenichel Sámuel sírjánál, halálának 115. évfordulóján.

A közelmúltban tért haza a Xántus Gábor vezette új-guineai expedíció, melynek főcélja Fenichel Sámuel és Bíró Lajos ottani munkásságának dokumentálása volt. Xántus Gábor hatalmas életműve főleg Erdély magyarságáról szóló dokumentumfilmekből tevődik össze. A szerző az expedíciót kísérve kereste fel a két nagy magyar kutató munkájának új-guineai színhelyeit. A “Vadon”magazinban megjelent, hasonló témájú cikkének változatát közöljük itt.

Bíró Lajos munkásságát, új-guineai gyűjtéseinek, kutatásainak történetét legtöbb tagtársunk minden bizonnal ismeri, éppen ezért, most inkább Fenichel Sámuel (1868.augusztus 25., Nagyenyed- 1893.március 12., Stephansort) sírjának felkereséséről s egy kis síremlék felállításáról szeretnék szólni.

Ez év március legelején indultunk. A Kolozsvárott élő Xántus Gáborral és kis forgatócsoportjával Sydneyben találkoztunk, s onnan indultunk tovább Új-Guineába.

Első állomásunk a főváros, Port Moresby volt. Az ottani egyetemen 1975-ben, a látogatóban ottjárt Balogh János professzor és az akkor Új-Guineában dolgozó Dr. Szent-Ivány József létrehozta Bíró-Fenichel Emlékbizottság kezdeményezésére és az ausztrál, valamint az új-guineai magyarok támogatásával bronz domborműveket és táblát helyeztek

el, megemlékezve Fenichel és Bíró munkásságáról. Ezt az emlékművet megérkezésünk napján felkerestük és filmen megörökítettük.

Fenichel 1891 decemberében kezdte el kutató és gyűjtőmunkáját Új-Guineában, mely 1893-ban, a fiatal tudós tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halálával megszakadt. Alig 15 hónapos munkája kiváló eredménnyel járt: mintegy 25.000 természettudományos példányból (zömmel rovarokból) és 3000 néprajzi tárgyból álló gyűjteményt juttatott haza, melynek java a Magyar Nemzeti Múzeumot gazdagította, de kapott belőle alma materja, a nagyenyedi Bethlen Kollégium is.

De miként is került Fenichel Új-Guineába? Kezdjük

talán azzal, hogy már egészen fiatalon, nagyenyedi iskolás korában megtanulta az állatpreparálás csínját-bínját, s alig húsz évesen, gyalogszerrel vágott neki a világnak. Bukarestben próbált szerencsét, az Állatorvosi Főiskolán mint laboráns dolgozott egy ideig, mígnem tehetsége, lelkiismeretes munkája révén a Román Nemzeti Múzeum munkatársa nem lett. Igaz, nem a természettudománnyal, hanem régészettel foglalkozott itt, de széleskörű érdeklődésre továbbra is arra ösztönözte, hogy folytassa zoológiai és néprajzi tanulmányait. Valóságos múzeumi ezermesterré vált sokoldalú érdeklődése és ügyessége folytán. Az entomológia gyermekkorától kezdve érdekelt, s az évek során kiváló gyűjtőnek bizonyult. Akkor talán még nem is gondolta, hogy hamarosan gyümölcsöztetheti majd tudását a Föld másik oldalán, egy akkor még jóformán teljesen feltáratlan tájon.

Egy Grubauer nevű német kereskedő ajánlatot tett neki: menjenek Új-Guineába, s végezzenek ott állattani, néprajzi gyűjtéseket. Magángyűjtők, múzeumok borsos áron vásárolták az egzotikus tájakról származó preparátumokat, néprajzi tárgyakat, a vállalkozás nem csak tudományos szempontból tűnt ígéretesnek, hanem üzletileg is. Grubauer vállalta a kiadásokat, Fenichelnek "csak" gyűjtenie és preparálnia kellett volna. Nagy lelkesedéssel fogadta el az ajánlatot, s mintegy fél éves készülődés és egy hosszas hajójút után megérkeztek a trópusokra.

Új-Guineában, az akkori német gyarmaton, Kaiser Wilhelmsland-ban ütötték fel tanyájukat, s Fenichel azon nyomban hozzá is fogott, hogy feladatát teljesítse. Grubauer csak az üzlet érdekelt, a nehézségekkel már nem volt kedve megküzdeni. A fojtogató, párás hőség, a szúnyogok milliárdjai, a rendre megbetegedő és elhalálozó német gyarmati

Fenichel Sámuel emlékplakettje a Port Moresby-i egyetem falában

Hangyás taco

Két evőkanál vaját (vagy mogyoróolajat) melegítsünk meg egy palacsintasütőben, majd pirítsunk át benne egy maréknyi hangyalárvát, chilipaprikát és egy felkockázott paradicsomot. Sóval, köménnyel, oregánóval ízesítsük. Készen kapható tacoval és cilantróval kínáljuk. (Ez a bogárfaj sajnos nálunk nem honos, de hangyával is ízletes.)

Csokis szöcske

Süssük a szöcskéket a sütőben ropogósra alacsony hőmérsékleten. Olvasszunk főzőcsokoládét (vagy tortabevonót), majd egyesével mártogassuk bele a roppanós szöcskéket. Kicsit időigényes recept, de megéri!

Rozner István

Buzera és kantaridin – 2005. december 12-én a tévécsatornák kapcsolata közben a Buzera című műsorra tévedtem. Sosem láttam korábban; valamilyen játék volt, amelynek szabályait nem fogtam fel. Résztvevői aktuális celebritások, meg egy amortizálódott ex politikus (T. J.), aki korábbi megnyilvánulásainak alapján jogosan jutott a show biznisz többedik kategóriájú műfajába. A programról nem alkotok véleményt (mindenki azt néz, amit akar, és különben is, minden kereskedelmi tévé olyan, amilyen a közönsége, különben tönkremegy). Hanem a műsorban egy bogarászati témájú kérdést tettek fel; az ilyesmi olyan ritka, hogy muszáj volt ott ragadnom. A kérdés így szólt: mi köze a közönséges nünükének a bíborbogarak szerelmi életéhez? A kérdésben rejlő pikantéria és a nünükéből kifejtethető szöcskéik kiaknázása után megadták a többé-kevésbé helyes választ is.

De tényleg: mi köze hozzá? A bíborbogarak (Pyrochroidae) teste kantaridint tartalmaz. Ez az anyag (dimetil-3,6-epoxi-perhidroftál-anhidrid) az egyik legerősebb mérgező anyag, amely a rovarvilágban megtalálható – például a kőrösbogárban is, amelyről közismert, hogy a középkorig „szerelmi bájtál” készítésére használták (valójában a vizeletképző és nemi szervek súlyos elváltozásait okozta). A rovarokban a védekezést szolgálja. Több bogárcsoportból kimutatták, ám szintetizálni csak a nünükék (Meloidae) és az álcincérfélék (Oedemeridae) tudják; e két bogárcsalád közeli rokonságát többek között éppen ez a képesség bizonyítja. Azt viszont már régen megfigyelték, hogy az elpusztult nünükék testét mohón ellepik más (nem dögevő) rovarok, és ezeket kantaridines csapdákkal csalogatni is lehet. A bíborbogarak is közéjük tartoznak, amelyek lárvái gombás korhadékot fogyasztanak (néha kannibálok), imágóik pedig virágokon vagy a lombzaton találhatók, és rövid életük során alig táplálkoznak. Akkor meg mi végre ez a bizarr vonzódás a nünükék teteméhez?

A nünükék és az álcincérek körében gyakran csak a hímek termelnek kantaridint (talán azért, mert így a veszélyes anyag bioszintézise nem terheli a nőstény szervezetét). A nagy mennyiségű mérget a hím pázáskor a spermacsomaggal együtt juttatja be a nőstény ivarkészülékébe, amely beépíti azt a petékbe. A peték így védelmet kapnak a ragadozók ellen.

Harmadik Brazil rovargyűjtő expedíció előkészítése. Harmadszor is meghívó érkezett Brazíliából Goiás, Tocantins és Pará államok rovarászati kutatása céljából. Az ez év második felében tervezett úthoz támogatók, szponzorok közreműködését várjuk, megfelelő rovaranyagokért cserébe. Az utazás további céljai Sár József: *Bogaram Brazília* című könyvének folytatása és Molnár Gábor író, gyűjtő emlékének megörökítése (Amazónia: Fordlandia) egy emléktábla felállítása formájában. A következő e-mail címre várjuk az érdeklődőket: sarj@freemail.hu

Sár József

Sajtófigyelő

A következő cikk mottója az lehetne: „Ne csak gyűjtsél, egyél is”. A Diéta és Fitnesz c. magazinban jelent meg a 2002. júniusi 6. számban Dénes Vanda válogatásában a következő receptgyűjtemény, amit örömmel adok közre tagtársainknak, hátha kipróbálják ezeket a gasztronómiai kuriózumokat. A tárgyi tévedésekért elnézést kérünk, nem mi követtük el őket. (szerk.)

HOGYAN KÉSZÍTSÜK EL ÍZLETES ROVAREBÉDÜNKET? GYENGÉBB IDEGZETŰ OLVASÓINKNAK NEM AJÁNLJUK !

A legtöbb állatot megöljük, megtisztítjuk, majd megfőzzük, mielőtt megesszük. A rovarokat a legtöbb országban nyersen és élve fogyasztják, mivel a sütés-főzés közben elveszítenék értékes tápanyagaikat. Ugyanakkor ajánljuk, hogy a „szoktatás” időszakában főtt étellel próbálkozzon.

A fejek, lábak, szárnyak ízlés szerint eltávolíthatók (ezt leginkább a lábak miatt írjuk, mivel azok könnyen a fogak közé szorulnak, mint a mák). Szinte bármilyen bogarat el lehet fogyasztani, ám ügyeljünk arra, hogy ne városi, peszticidekkel átitatott állatok legyenek, hanem tiszták – esetleg saját tenyésztésűek.

A bogarakat (hangyákat, gilisztákat és tücsköket) nem szükséges lemosni, főleg, ha vettük őket. Viszont tegyük tizenöt percre a fagyaszttóba egy nejlon zacskóban. Ez elég ahhoz, hogy ne mozogjanak, viszont fagyottak sem lesznek.

Csokis bogárcsips

Fél csésze vajat olvasszunk meg, majd keverjük bele fél csésze barnacukrot és fél csésze kristálycukrot. Adjunk hozzá egy egész tojást, fél teáskanál vaníliát (vagy vaníliacukrot), fél teáskanál sót, fél teáskanál sütőport, egy csésze teljes kiőrlésű lisztet, fél csésze csokis gabonapelyhet és negyed csésze gilisztából készült lisztet. (Ehhez a fagyasztott gilisztáinkból szórjunk egy sütőlapra, majd alacsony hőmérsékleten szárítsuk meg 1-3 óra alatt. Utána törjük össze, majd őröljük meg őket.) Tíz percig süssük közepes hőmérsékleten ! Nem tartalmaz sok bogarat, viszont érezni a giliszta mogoró ízét, ezért alkalmas arra, hogy másokat is megismertessünk a bogárételekkel.

tisztviselők látványa hamarosan kedvét szegte – három hónap letelte után megfutamodott, magára hagyva a fiatal magyar kutatót. Rádásul pénzét is magával vitte. A támasz nélkül maradt Fenichel kapott ugyan állásígéreteket a szingapúri és a batáviai (ma dzsakartai) múzeumoktól, mégis szívesebben fogadta a Magyar Nemzeti Múzeum ajánlatát, melynek értelmében a hazaküldött anyagért fizetséget kapott volna. Nagy lelkesedéssel fogott ismét munkába, de a sors közbeszólt, súlyosan megbetegedett, s minden valószínűség szerint a malária okozta vérszegység kioltotta életét. Gyűjteményeinek javarésze nagy nehezen azért csak eljutott a Nemzeti Múzeumba és a Bethlen Kollégiumba, habár jó néhány ládának Szingapúrban lába kelt.

Halálának híre csak nagy késve érkezett haza. A Magyar Tudományos Akadémia 1895. február 9-i emlékülésén Herman Ottó méltatta Fenichel munkásságát. Ekkor fogant meg a gondolat Bíró Lajosban, hogy ő folytassa a félbeszakadt munkát. Elképzeléseit tett követte, s 1896. Újév napján ő is Új-Guinea földjére léphetett, hogy nevét kitorölhetlenül beírja a trópusi természettudományos kutatás “Nagykönyvébe”.

A Bíró egyik önmaga által kitűzött fontos feladata volt Fenichel sírjának felkeresése. Ez nem volt könnyű, mert akkoriban úgy hullottak ott a fehérek, hogy a még életben maradt német tisztviselőknek alig jutott idő és energia, hogy a nyilvántartásokat, halotti jegyzőkönyveket pontosan vezessék. De kitartó munkája végül is eredménnyel járt, Bongu faluban, Fenichel fénykép portréja segítségével sikerült rábukkannia a nyomokra. A helybeliek felismerték “Pintyel”-t, a fiatal fehér kutatót, aki falujukban élt egy ideig. Elmesélték, hogy amikor megbetegedett, egy darabig ápolták, de aztán a misszionáriusok érte jöttek és magukkal vitték. Bíró ebből megértette, hogy a közeli Stephansort település missziós kórházában kell tovább érdeklődni. Itt aztán megismerkedett Augusztá nővérrel, ki Fenichel utolsó ápolója volt. Ő vezette el Bírót Fenichel sírjához, a stephansorti temetőbe. Szerencsére Bíró jól értett a fényképezéshez és sikeresen megörökítette a temető egy részletét, pontosan megjelölve Fenichel sírját. A kép mindmáig fennmaradt, ami igen nagy szerencse, mert enélkül Fenichel sírjának holléte teljes feledésbe merült volna. A kép jobb oldalán nagy, fekete gránit síremlék látható, melynek ismeretében a nemsokára jeltelenné vált Fenichel-sír a továbbiakban is megtalálható maradt. Az ő sírját csak egy durván ácsolt fakereszt jelölte, mely rövid időn belül elporladt. Maga Stephansort is eltűnt a föld színéről, akárcsak a hajdani német gyarmat...

Balogh János professzor 1971-ben, Bíró fényképe alapján ismét megtalálta a sírt. Megtisztította az elhagyott és használaton kívüli temetőt borító sűrű növényzettől és új keresztet állított fel a régi helyébe. Néhány évvel később, Balogh professzor úr egy helybeli magyar házaspárral, valamint Rockenbauer Pál és Halász Mihály filmoperátor társaságában ismét felkereste a sírt.

Stephansort már a századforduló táján megszűnt létezni, s jóformán ismeretlenné vált, nem él ott most senki sem, s még a térképeken sem lehet megtalálni. A közeli ültetvénytelepülés viszont, melyet Bíró Bogagyi névvel illetett, de mára már Bogadjim (ejtsd: Bogadzsim) lett belőle, még ma is lakott (5°25'60 Déli szélesség és 145°43'60 Keleti hosszúság). Most már nem ültetvény, a régi értelemben véve, hanem egy szétszórtan álló kunyhó-csoport.

De hogyan is találtuk meg ismét Fenichel sírját? Kitartásunk előbb- utóbb meghozta az eredményt, sikerült meghatározni az egykori Stephansort helyét. Az Internet is segítségünkre volt, azon keresztül bukkantunk rá egy helybeli fiatalembere, aki felismerte azt a bizonyos, Bíró által lefényképezett fekete síremléket, mely Bogadjim közelében állt, egy elhagyott temetőben. Ennek az információnak birtokában már biztosan folytathattuk felderítő munkánkat. Cséke Zsolt, ki hosszú dokumentum filmsorozatot készített ebben a témakörben, szintén segített, értékes felvilágosításokat kaptunk tőle is.

Port Moresbyt magunk mögött hagyva továbbrepültünk az egykori Friedrich Wilhelmshafenba, a mai Madangba. Ez a város már az Astrolabe öböl partján fekszik, s egykoron ez volt Német Új-Guinea adminisztrációs központja, Bíró és Fenichel itteni munkásságának kiindulópontja. Szomorúan vettük tudomásul, hogy ebben a városban semmi sem emlékezteti a jelenkor emberét a mi honfitársainkra. Ellenben Mikluho-Maklajra annál inkább emlékeznek. Ő ugyanis szintén itt dolgozott, mégpedig elsőként az idekerült európai természetvizsgálók, ethnografusok közül. Az oroszok nyilván jobban tisztelik és becsülik nagyjaikat mint mi, mert ők bizony szép emlékművet is állítottak Maklajnak az Astrolabe öböl déli részén, Madangban pedig még utcát is neveztek el róla, emlékkiállítás is van. Mi csak a magunk készítette sírkövet tudtuk hozni Fenichel elhagyott sírjára.

De végül is elérkeztünk Bogadjimba. Már vártak bennünket, a falu apraja- nagyja élénk sereglett. A falufőnök vendégszeretően fogadott. Nem sokat időztünk a bemutatkozással, üdvözléssel, inkább gyalogosan folytattuk utunkat, a temető felé. Árnyas ösvényen, banán, kakaó és dinnyefák között bandukoltunk, nyomunkban vagy száz helybélivel, Bogadjim egész lakosságával. Mintegy tízpercnyi séta után egyszerre csak megritkult a növényzet, s ott álltunk a stephansorti temetőben. Elsőnek a nagy fekete gránit síremlék ötlött szemünkbe, így rögtön tudtuk, jó helyen járunk. S néhány méterre tőle, ott volt Fenichel Sámuel sírja. Szinte el sem akartuk hinni, hogy végre elérkeztünk ide, s ráadásul Fenichel halálának 115. évfordulóján!

A sír gyönyörűen karbantartva fogadott bennünket. Fakeret formázta a téglalap alakú sírfelületet, közte szép, hamuszürke tengeri homokkal. A homokba fehér koralldarabokból gondos kezek stilizált keresztet mintáztak, s ahol a fejfa állt valaha, most egy szép kis díszcserje aranyba hajló, fényes zöld lombozata virított. Ez elé a kis bokor elé állítottuk

sírkövünket. Annak ellenére, hogy ugyancsak szerény méretű kis emléket tudtunk csak állítani, a jelenlétüknek nagyon tetszett, főleg Fenichel bronzkeretes, színes portréja felelt meg ízlésüknek. A falufőnök büszke mosollyal fogadta köszönetünket, majd átadta azt a bronztáblát, melyet néhány évvel ezelőtt Cséke Zsolt készített és helyezett a síron felállított fakeresztre. A keresztet már régen szétrágták a dzsungel rovarai, de a főnök hüen megőrizte a táblát, arra gondolva, hogy majd egy napon ismét jön látogató. Ez a nap most el is jött, s a körénk gyűlt tömeg meghatódva hallgatta piginül elmondott szavaimat. Mondanivalóm lényege köszönetmondás volt azért, hogy honfitársunkat elődeik befogadták, mai napig nyugvóhelyet biztosítottak számára, s rajta keresztül, aki immáron nem csak a mi, hanem az ő "wantok"-juk (földijük) is, úgy érezzük, hogy lelki rokonságba kerültünk mi is Bogadjim lakóival. A főnök hasonló, meleg szavakkal válaszolt, majd nagy bozótvágó késével mélyedést vájt a sírba, hogy elhelyezhessük benne azt a szépen megmunkált tölgyfa ládikát, melyet a nagyenyedi Bethlen Kollégium küldött. A dobozban Fenichel szülőházából származó tégladarabkák, egy maréknyi erdélyi anyaföld és magyar-angol nyelvű emlékművek voltak.

Az idő repült, ideje volt búcsút mondani Bogadjimnak. A későbbiek folyamán eljutottunk Bomba és Erimába is, ahol úgy Bíró, mind Fenichel is dolgozott. Itt is nagy vendégszeretettel fogadtak minket, látogatásunk maradandó élményként marad meg emlékeinkben. Jó érzés volt tudni, hogy honfitársunkat végső nyugvóhelyén tisztelettel és szeretettel veszi körül egy melegsívű nép.

Hangay György

Hirdetés

Közgyűjtemények, múzeumok, egyetemek figyelmébe – Eladó egy kb. 15 000 példányt számláló, meghatározott, palearktikus ormányosalkatú (Curculionidea) bogárgyűjtemény. Érdeklődni lehet a (06-1)-208-3152 telefonon vagy a rozner@gmail.com e-mail címen.

Rozner István

A Bethlen Kollégium küldeményének sírba helyezése.